

ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

УДК 37.091.313]:37.017:172.15

DOI: <https://doi.org/10.31499/2618-0715.5.2020.220771>

ФОРУМ-ТЕАТР ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКА У КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ

Вольчева Галина, методист науково-методичного відділу ДП УДЦ «Молода гвардія» (м. Одеса)

ORCID 0000-0001-7292-0947

E-mail: poma_volcheva@icloud.com

У статті зроблено аналіз інновацій в освітньому просторі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку. Схарактеризовано визначення «форум-театр» та розкрито історію його виникнення. Теоретично обґрунтовано особливості використання соціально-педагогічної технології «форум-театр» як засобу формування конструктивної поведінки підлітка під час конфлікту. Визначено структуру, завдання для організації форум-театрів.

Ключові слова: форум-театр, складна життєва ситуація, освітній простір, освітньо-оздоровча система, технологія, соціально-педагогічна технологія, інтерактивний театр, тренінг.

FORUM-THEATRE AS A MEANS OF FORMING CONSTRUCTIVE BEHAVIOR OF ADOLESCENTS IN CONFLICT SITUATION

Volcheva Galina, methodologist of science-methodical department DP UDC «Young Guard» (Odesa)

ORCID 0000-0001-7292-0947

E-mail: poma_volcheva@icloud.com

The article analyzes the innovations in the educational space of children's health and recreation facilities. The definition of "forum-theatre" is characterized and the history of its origin is revealed. The features of the use of socio-pedagogical technology "forum-theatre" as a means of forming constructive behaviour of adolescents during the conflict are theoretically substantiated in the article. The structure and the tasks for the organization of forum-theatre are defined.

The model of a modern children's recreational system must be built, taking into account the main problem areas of social development. According to modern educators and psychologists, aggressive manifestations of socio-cultural development significantly reduce the adaptive capacity of children and affect their physical and mental health. Restoring physical health and raising the level of stress resistance in children is an urgent task for modern children's health and recreation facilities.

Socio-pedagogical technology "forum-theatre" is a powerful and flexible communication tool, which, on the one hand, can teach the younger generation to respond adequately to the conflict situation and minimize its consequences, and, on the other hand, to make society more humane.

This technology has the right to exist and be widely used in educational work with children because it provides optimal conditions for their social experience. In addition, it demonstrates to the younger generation that the ability to defend their own opinions, prevent conflict and actively participate in building their own lives is very important in modern society.

Keywords: forum-theatre, difficult life situation, educational space, educational and health-improving system, technology, social-pedagogical technology, interactive theatre, training

Постановка проблеми. Впровадження інновацій в освітній простір дитячих закладів оздоровлення та відпочинку зумовлено необхідністю адаптації їх педагогічних систем до умов якісної рекреації. Модель сучасної дитячої рекреаційної системи необхідно вибудовувати з врахуванням основних проблемних зон соціального розвитку. За свідченням сучасних педагогів та психологів агресивні прояви соціокультурного розвитку суттєво знижують адаптивні можливості у дітей та впливають на стан їх фізичного та психічного здоров'я. Відновлення фізичного здоров'я та підняття рівня стресостійкості у дітей актуальне завдання для сучасних закладів дитячого оздоровлення та відпочинку.

З огляду на тенденції розвитку освіти, дитячі оздоровчі заклади широко впроваджують в свої освітньо-оздоровчої системи нові технології, що сприяють модернізації даної галузі. До кола актуальних технологій що сприяють покращенню якості рекреаційних послуг належить соціально-педагогічна технологія «форум-театр».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи вуличної соціальної роботи були закладені в працях І. Вайноли, Є. Воронової, М. Доэла, Т. Зайцевської, А. Капської, Н. Комарової, І. Нейдлмана, Т. Семигіної, С. Шардлоу. Особливості вуличної соціальної роботи розглядалися в працях О. Вадзюка, І. Григи, Н. Кабаченко та Н. Платонової, А. Пруднікова та А. Силіна. Форум-театр як інтерактивна форма профілактики соціальних проблем досліджувався І. Захарченком, Р. Новгородським, Д. Сорокіним, І. Палько, І. Сергієнко та інші. Однією із сучасних дослідниць видовищних форм театрального мистецтва є О. Шаміна.

Мета статті – розкрити особливості використання соціально-педагогічної технології «форум-театр» як засобу формування конструктивної поведінки підлітка під час конфлікту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Форум-театр – це соціально-педагогічна інтерактивна технологія, яка забезпечує оптимальні умови для формування конструктивної моделі поведінки особистості в складних життєвих ситуаціях: конфлікт, тиск з боку однолітків, дорослих.

Основоположником форум-театру є бразильський режисер Августо Боаль. Маючи інтерес до театральних форм, Боаль проводив апробацію нових технік та методів у даній сфері. Так у 1960 році режисер інтерпретував звичайний спектакль в інтерактивний майданчик, де глядачі не тільки обговорювали вчинки акторів та події спектаклю, а й мали можливість міняти акторів на сцені, змінюючи хід спектаклю на власний розсуд. Такі спектаклі мали визначену тематику і розкривали проблему нерівності в суспільстві та несправедливого відношення оточення до окремих його представників. Дана форма і дала початок форум-театру – «театру пригноблених».

З розвитком даної технології бразильці пов'язували розвиток суспільства та соціальних зміни в ньому, адже проведення форум-театрів сприяло як набуттю досвіду щодо вирішення міжособистісних і соціальних проблем і конфліктів, так і створювало умови для розвитку гуманності та толерантності. Основна концепція

форум-театру передбачала зміну поведінки і ставлення до проблеми саме тих, хто страждав від соціального, економічного, психологічного або будь-якого іншого тиску з боку оточуючих.

В умовах сучасності форум-театр використовується в багатьох країнах світу як ефективна форма в роботі з людьми, які потрапили в складну життєву ситуацію і, не маючи досвіду її рішення, відчують пригнічення. Насамперед цільова аудиторія такого театру – це соціально незахищена категорія людей. На даному етапі елементи форум-театру присутні під час проведення інтерактивних театрів, тренінгів толерантності та використовуються деякими психологами в груповій та консультативній роботі [2, с.154].

Методика соціально-педагогічної технології «форум-театр» включає в себе поради і рекомендації з її реалізації з тимчасовим дитячим колективом та містить алгоритм поетапних дій при підготовці та проведенні форум театру.

Результатом форум-театру є отримання досвіду у вирішенні проблем спілкування і взаємодії підростаючої особистості з суспільством і розуміння актуальності толерантності та моральної стійкості у відносинах [3, с. 15].

Суть форум-театру – ознайомлення з проблемою за допомогою перегляду спектаклю на першому етапі; далі колективне обговорення та пошук конструктивних варіантів її вирішення; і наприкінці – демонстрація виходу зі складної життєвої ситуації шляхом заміни сюжету спектаклю через заміну головного героя (пригніченого). Варто відзначити, що у виставі змінюється лінія поведінки тільки пригнобленої людини – головного героя, інші персонажі самі, залежно від ситуації, змінюють стиль поведінки, але не виходячи з ролі.

Основними завданнями для організаторів форум-театру є:

1. Наштовхнути учасників на емоції, роздуми, почуття через подачу яскраво виражених складних обставин головного героя у спектаклі.
2. Створити майданчик для обговорення та висновків при аналізі побаченого в кожній зі сцен вистави.
3. Сприяти набуттю навичок вирішення проблеми при апробації різних підходів до її вирішення.
4. Спонукаати учасників переносити сцени спектаклю в реальне життя, проводити аналогії.
5. Пробудити інтерес до проблем різних представників суспільства в цілому.
6. Актуалізувати людяність та гуманний і раціональний підхід до вирішення ситуацій будь-якого роду.
7. Показати важливість стресостійкості, стриманості та самокритичності в конфлікті [6, с.254].

Дана технологія поєднує в собі методи інтерактивного театру та елементи тренінгу:

Інтерактивний театр – це метод вирішення особистісних та соціальних проблем через театральну виставу – твір сценічного мистецтва.

Тренінг – метод активного навчання, спрямований на розвиток знань, умінь, навичок і соціальних установок, через :

- вправи та ігри, спрямовані на поліпшення психологічної атмосфери в групі;
- ситуаційні вправи, що передбачають роботу в групі з аналізу ситуації, ознайомившись з якою члени групи аналізують її і представляють свої варіанти вирішення, дискутуючи між собою ;
- сюжетно-рольову гру – експромт, в якій учасники спонтанно беруть на себе певну роль і діють відповідно до цієї ролі;
- роботу в групах з виконання будь-якого роду завдання, яке дозволяє створити умови активної діяльності в роботі всіх учасників освітнього процесу та набуття ними навичок співпраці і міжособистісного спілкування [8, с.78].

Темами спектаклів форум-театру можуть бути :

- відносини між членами сім'ї, родини;
- ставлення дітей до педагогів і навпаки;
- взаємини представників різних соціальних верств населення, представників різних націй, культур, релігій;
- проблеми людей з обмеженими можливостями і ВІЛ- інфікованих та ін.

У форум-театрі задіяні:

- ведучий (джокер), або модератор форум-театру, який зобов'язаний вивчити проблему, бути нейтральним, сприяти вільному обговоренню, вміти активізувати зал, організувати роботу команди, зуміти занурити в серйозність розглянутої проблеми і володіти ситуацією. Для цього необхідно:

1. Перш ніж проводити форум-театр ґрунтовно вивчити його теоретичні аспекти.

2. При підготовці та проведенні не відступати від фундаментальних принципів форум-театру.

3. Самостійно створити сценарій вистави для форум-театру, щоб детально заглибитись в проблему.

- учасники-глядачі, які спостерігають за подіями спектаклю, обговорюють їх і, надалі, можуть змінювати сюжет, взявши на себе роль жертви ситуації;
- учасники-актори – персонажів вистави, що виконують певну роль:
- «жертва ситуацій» – людина або група людей, які зазнають пригнічення та мають проблеми у стосунках з різними представниками оточення;
- «подруга» – це герой чи група героїв, які намагаються поліпшити ситуацію навколо пригнобленого, допомогти йому, але за сценарієм пригнічений не приймає цю допомогу;
- «агресори» (протогоністи) – ті герої спектаклю, які всіляко пригнічують жертву словами, вчинками, діями.

Форум-театр передбачає певний алгоритм підготовки, а саме:

Вибір тематики (проблеми) – проблему для сценарію слід вибирати, спираючись на реальні історії і цільову аудиторію з її індивідуальними і віковими особливостями.

Написання сценарію – сценарій спектаклю повинен бути підготовлений заздалегідь джокером або ж самими учасниками (залежно від можливостей аудиторії). Сценарій створюється з урахуванням таких вимог :

- тривалість вистави 10-20 хвилин;
- структура вистави – це 3-6 чітко структурованих мізансцен;
- у кожній зі сцен повинен бути яскраво виражений образ особистості, яка потрапила в проблемну ситуацію (жертва ситуації) і чітко виражений протагоніст (агресори). При написанні сценарію слід враховувати такі принципи (по А. Боалю):
 - ясність у викладі сюжету;
 - реальність і доступність подій і ситуацій;
 - в «це» повинно віритися;
 - «це» повинно мати можливість змінитися в кращу сторону;
 - чіткі місця для втручання [9, с. 37].

Таким чином, спектакль повинен викликати емоційну реакцію учасників і ініціювати дискусію між ними щодо шляхів її розв'язання.

Підбір та підготовка акторів – для визначення учасників спектаклю серед дітей може бути проведений кастинг.

Репетиція мізансцен.

Підбір необхідних реквізитів і матеріалів– виготовлення необхідної наочності (плакат з правилами), підготовка бейджів з ролями, бутафорія для забезпечення вправ, елементи костюмів акторів і т.п.

Створення форум-театру:

- підбір вправ на згуртування групи та налагодження конструктивної атмосфери в ній;
- підбір матеріалів для актуалізації теми;
- підготовка питань для обговорення теми форум-вистави;
- підготовка рефлексії за підсумками форум- театру;

Форум-театр має наступну структуру:

Вступне слово джокера (на даному етапі слід зазначити про актуальність форум-театру, його основні функції).

Тренінгові вправи «криголами» (проводяться з метою налаштування та згуртування групи).

Знайомство або прийняття правил форум-театру (озвучування ведучим правил, які забезпечували б плідну роботу групи, можливий варіант залучення дітей до їх створення з подальшим записом на фліпчарті).

Актуалізація теми спектаклю (тут можливе використання статистики, фотопрезентації, знайомство зі статтями та відеороликами).

Представлення героїв (джокер озвучує ролі акторів, коротко коментуючи їх прототипи).

Показ спектаклю (для кращого засвоєння сюжету, джокер коментує кожен мізансцену).

Обговорення спектаклю (інтерактивне опитування аудиторії з метою оцінки усвідомлення проблеми).

Обговорення поведінки головного героя – «пригнобленого» (на цьому етапі важливо показати учасникам, що обставини, які склалися, часто залежали від самого головного героя, і що в першу чергу його поведінку і вчинки потрібно змінити, аби запобігти конфлікту, стресовій ситуації, тощо.

Повторний спектакль з призупиненням дії і заміною головного героя. (бажаючи змінити хід подій говорить «стоп» і, виходячи на імпровізовану сцену, поводить у ситуації пригнічення так, аби мізансцена не закінчувалася суперечкою, істерикою, і т.п. Кожна із замін обговорюється колективно, замін в одній сцені може бути від 1-ї до 3-х.

Висновки учасників. Рефлексія (джокер має дізнатися у дітей, чого вони навчилися, які висновки зробили).

Тренінгова вправа на розвиток позитивного світосприйняття (проводиться з метою, аби діти абстрагувалися від проблем, які були порушені у спектаклі)

Заключне слово джокера [5, с. 125].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у зазначеному напрямку. Соціально-педагогічна технологія «форум-театр» є потужним і гнучким комунікативним інструментом, за допомогою якого з одного боку можна навчити підростаюче покоління адекватно реагувати на конфліктну ситуацію та мінімізувати її наслідки, а з іншого боку зробити суспільство більш гуманним і людським. Таким чином, форум-театр має високу освітньо-виховну результативність – вплив на емоційний інтелект людини з одного боку та формуванням креативного підходу до вирішення соціальних і міжособистісних проблем з іншого.

Дана технологія має право на існування і широке застосування у виховній роботі з дітьми, адже забезпечує оптимальні умови для отримання ними соціального досвіду, крім того, демонструє підростаючому поколінню, що дуже важливим у сучасному суспільстві є вміння відстоювати власну думку, запобігаючи конфлікту і активно приймати участь в побудові власного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурнард Ф. Тренінг міжличностного взаємодія. Санкт-Петербург : «Питер», 2001. 304 с.
2. Вачков И.В. Основы технологии группового тренинга : учеб. пособие. Москва : Ось-89, 2000. 223с.
3. Лидерс А. Г. Психологический тренинг с подросткам : пособие. Москва : Академия, 2001. 256 с.
4. Школа рівних можливостей / Колос Л. Конченкова І. та ін. Київ, 2007. 176 с.
5. Марасанов Г. И. Социально-психологический тренинг. Москва: Изд-во «Совершенство», 1998. 208 с.
6. Паві П. Словник театру. Львів, 2006. 640 с.
7. Соціальний театр: що це таке : веб-сайт. URL: http://upogau.org/ru/ourview/ourview_2136.html
8. Фопель К. Психологические группы (*рабочие материалы для ведущего*). Москва : «Генезис». 1999. 253 с.
9. Цзен Н. В., Пахомов Ю. В. Психотренинг: игры и упражнения. Изд. 2-е, доп. Москва : Независимая фирма «Класс», 1999. 272с.
10. Щубелка Н. В., Бездень В. М., Вольчева Г. А. Інтерактивні освітні технології в умовах позашкільної освіти: із досвіду роботи Українського дитячого центру «Молода гвардія» : методичний посібник. Одеса, 2014. 114 с.

REFERENCES

1. Burnard F. Trening mezhlichnostnogo vzaimodejstvija. Sankt-Peterburg : «Piter», 2001. 304 s.
2. Vachkov I. V. Osnovy tehnologii gruppovogo treninga : ucheb. posobie. Moskva : Os'-89, 2000. 223s.
3. Liders A. G. Psihologicheskij trening s podrostkam : posobie. Moskva : Akademija, 2001. 256 s.
4. Shkola rivnih mozhlivostej / Kolos L. Konchenkova I. ta in. Kiïv, 2007. 176 s.
5. Marasanov G. I. Social'no-psihologicheskij trening. Moskva: Izd-vo «Sovershenstvo», 1998. 208 s.
6. Pavi P. Slovnyk teatru. Lviv, 2006. 640 s.
7. Social'nyj teatr: chto jeto takoe : veb-sajt. URL: http://upogau.org/ru/ourview/ourview_2136.html
8. Fopel' K. Psihologicheskie gruppy (*rabochie materialy dlja vedushhego*). Moskva : «Genezis». 1999. 253 s.
9. Czen N. V., Pahomov Ju. V. Psihotrening: igry i uprazhnenija. Izd. 2-e, dop. Moskva : Nezavisimaja firma «Klass», 1999. 272s.
10. Shchubelka N. V., Bezden V. M., Volcheva H. A. Interaktyvni osviti tekhnologii v umovakh pozashkilnoi osvity: iz dosvidu roboty Ukrainskoho dytiachoho tsentru «Moloda hvardiia» : metodychnyi posibnyk. Odesa, 2014. 114 s.